

Sandstäpp

Sandstäpp

Xeric sand calcareous grasslands

EU-kod: 6120

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
[#2](#)

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Dry, frequently open grasslands on more or less calciferous sand with a subcontinental centre of distribution (*Koelerion glaucae*, *Sileno conicae*-*Cerastion semidecandri*, *Sedo*-*Cerastion* p.).

This habitat type occurs in association with non coastal dune complexes.

Svensk tolkning av definitionen

Torra, störningspräglade marker med ett uppbrutet, ej slutet, vegetationstäck och markblottor på kalkrika, mer eller mindre humusfria, näringsfattiga och väl-dränerade sandjordar. Sandstappen har en lågvuxen vegetation, vanligen med tofsäxing. Naturtypen kan ha ett mer eller mindre slutet växttäck, men om otillräcklig hävd lett till att sandstappsvegetationen trängts undan skall denna kunna återfås genom ex. förnyad markomrörning.

Kommentarer

Sandstapp är en starkt hotad naturtyp som minskat kraftigt och numera endast täcker mycket små och fragmenterade arealer. Den förekommer endast i solexponerade, varma lägen i sommartorra områden i östra Skåne och på Öland.

Sandstappen är beroende av att kalkrik, ej urlakad sand finns ytligt i markskiktet. Den ytligt liggande sanden lakas dock kontinuerligt ur genom naturliga processer vilket leder till att naturtypen med tiden försvinner om omrörningen inte är tillräckligt kraftig för att regelbundet föra upp kalkrik sand från djupare lager. Bete är i sig ofta inte en tillräcklig störning utan ytterligare markslitage behövs. I vissa områden skapas detta slitage av verksamheten på militära övningsfält. I andra områden uppnås tillräckligt slitage genom samverkan mellan naturlig erosion i branter och betesdjurs tramp. Tidigare fanns större arealer av naturtypen i magra trädesåkrar på kalkrik sandmark inom delar av östra Skåne där man bedrev ett för trakten typiskt ambulerande jordbruk med långa trädesperioder. Denna brukningsmetod har dock numera i stort sett upphört.

Sandstappen är en starkt skyddsvärd naturtyp med en för svenska förhållanden unik artsammansättning där många av arterna i huvudsak har en sydostligt kontinental utbredning i Europas stäppområden. En relativt stor andel av växtarterna är ånnu-eller. Några växtarter som i Sverige är mer eller mindre knutna till denna naturtyp är tofsäxing (*Koeleria glauca*), sandnejlika (*Dianthus arenarius*) och sandvedel

(*Astragalus arenarius*). Ett uppluckrat vegetationstäckes med sandblottor är en viktig struktur för många av sandstämpens arter.

Mark som på grund av igenväxning, felaktig skötsel eller annan påverkan i stort sett saknar karakteristiska arter och inte går att restaurera inom en rimlig tid bör i normalfallet inte räknas som naturtyp. Detta gäller även mark som är så starkt gödningspåverkad att kvävegynnade växter helt dominerar fältskiktet.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- Ett uppbrutet vegetationstäckes med förekomst av kalkgynnade kärlväxter som är typiska för naturtypen, t ex tofsäxing, sandnejlika och hylsnejlika skiljer sandstätt från grå dyner (2130) och grässandhedar (2330).
- Sandstätt kan vid otillräcklig störning övergå i grå dyner (2130) eller grässandhedar (2330). I vissa fall även i kalkgräsmarker (6210), torra heddar (4030) eller silikatgräsmarker (6270).

Viktiga strukturer och funktioner

- Kalkrik, sandig mark som ej är urlakad.
- Solöppet och torrt. Täckningen av träd och buskar bör i normalfallet inte överstiga 10%.
- Uppluckrad vegetationstäckes med förekomst av sandblottor.
- Kontinuerlig störning och omrörning av ytskiktet.
- En för naturtypen naturlig artsammansättning.
- Naturlig näringsstatus (ej gödningspåverkat annat än från betande djur)

Betydelsen av olika strukturer och funktioner kan variera mellan olika objekt och vid bevarandearbetet måste det enskilda objektets förutsättningar beaktas. Det kan även finnas ytterligare strukturer och funktioner förutom de ovan nämnda som har betydelse i enskilda fall.

Typiska och karakteristiska arter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp	Region
Kärlväxter					
<i>Alyssum alyssoides</i>	grådådra	K-art	T-art		B, K
<i>Androsace septentrionalis</i>	grusviva		T-art		B, K
<i>Anthericum liliago</i>	stor sandlilja	K-art	T-art		K
<i>Anthericum ramosum</i>	grenig sandlilja		T-art		K
<i>Anthyllis vulneraria</i>	getvåpling	K-art			
<i>Astragalus arenarius</i>	sandvedel	K-art	T-art		K
<i>Dianthus arenarius</i>	sandnejlika	K-art	T-art		K

<i>Festuca polesica</i>	sandsvingel	K-art	T-art	B, K
<i>Herniaria glabra</i>	knytling			
<i>Koeleria glauca</i>	tofsäxing	K-art	T-art	B, K
<i>Medicago minima</i>	sandlusern		T-art	B, K
<i>Petrorhagia prolifera</i>	hylsnejlika	K-art	T-art	B, K
<i>Phleum arenarium</i>	sandtimotej	K-art	T-art	B, K
<i>Satureja acinos</i>	harmynta		T-art	B, K
<i>Saxifraga tridactylites</i>	grusbräcka	K-art	T-art	B, K
<i>Sedum acre</i>	gul fetknopp	K-art		
<i>Sedum reflexum</i>	stor fetknopp	K-art		
<i>Silene conica</i>	sandglim	K-art		
<i>Trifolium striatum</i>	strimklöver	K-art		
Skalbaggar				
<i>Aphodius quadriguttatus</i>	fyrfläckig dyngbagge		T-art	K
<i>Copris lunaris</i>	månhornsbagge		T-art	K
<i>Harpalus hirtipes</i>	platt frölöpare		T-art	K
<i>Maladera holosericea</i>	daggborre		T-art	K

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	5.1.4.1 Tofsäxinghed-typ
EUNIS:	E1.12 Euro-Siberian pioneer calcareous sand swards

Utbredning och förekomst

Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
#5

Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

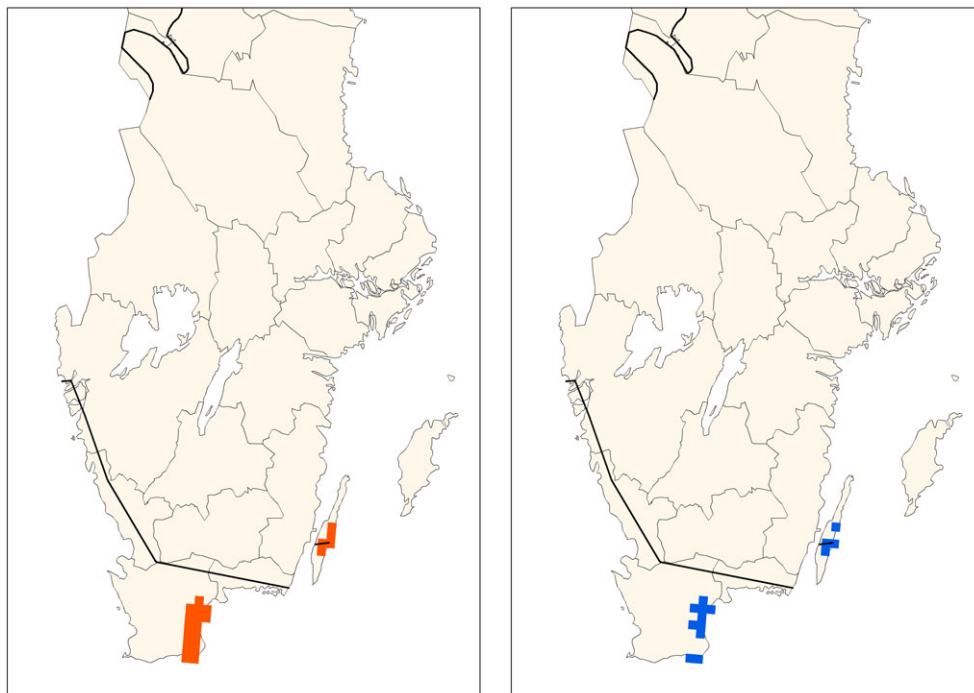
Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpekade för naturtypen (st)		1	13	14
Utbredning				
Aktuellt värde (km ²)		290	1 900	2 190
Referensvärde (km ²)		290	1 900	2 190
Bedömning aktuell status		Gynnsam	Gynnsam	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Förekomstareal				
Aktuellt värde (km ²)		0,02	0,60	0,62

Referensvärde (km ²)	0,10	1,00	1,10
Bedömning aktuell status	Dålig	Otillräcklig	
Bedömning trend	Stabil	Försämring	
Kvalitet			
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig	
Bedömning trend	Stabil	Försämring	
Framtidsutsikt			
Bedömning aktuell status	Otillräcklig	Dålig	
Bedömning trend	Stabil	Förbättring	
Samlad bedömning			
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig	
Bedömning trend	Stabil	Försämring	

Kommentarer till rapporterade uppgifter

Skäl till att naturtypen inte bedöms ha gynnsam bevarandestatus är upphörd eller bristande hävd, för lite markomrörning och marksлитage, igenväxning, trädplantering, gödsling, kvävenedfall, för små och fragmenterade arealer, bristande landskapsmosaik orsakat av jord- och skogsbruk och en negativ utveckling för många arter som är knutna till naturtypen. Naturtypen har minskat kraftigt och fragmenterats under 1900-talet.

Nämnda problem och nedläggningar av jordbruk förväntas bestå framöver. I boreal region förekommer naturtypen bara i ett fåtal mindre områden, där restaurering och gynnsam hävd kan genomföras relativt enkelt, därför bedöms situationen inte vara lika svår som i kontinental region.



Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#8

Sandstappen utgör i Sverige vanligen små rester i ett ålderdomligt odlingslandskap med sandiga jordar där odling varit möjlig endast i kombination med mellanliggande långa trädesperioder med bete.

Många insektsarter är beroende av andra miljöer utanför naturtypen för skydd, födosök eller delar av sin livscykel. Det kan till exempel röra sig om andra gräs- markstyper, buskmarker eller blomrika kantzoner.

Gynnsamt tillstånd/bevarandestatus förutsätter att de typiska arterna inte minskar påtagligt i området respektive på biogeografisk nivå eftersom typiska arter indikerar att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner.

Förvaltning/skötsel

För att sandstappen ska kunna finnas kvar med sina tre faser – initialfas, optimalfas och degenerationsfas – och de arter som är knutna till en eller flera av dessa faser krävs fortsatt beteshävd och oregelbundet återkommande markomrörningar så att kalkrik sand blottläggs, till exempel cirkulerande betesregim med delområden med sent betespåsläpp.

I sandstappen får inte förekomma gödsling (förutom från djur som betar i objektet), stödutfodring, konstbevattning eller insådd av för naturtypen främmande arter.

Hotbild

- Minskat eller upphört bete leder till ett allt mer slutet vegetationstäckes där sandstappens arter slås ut.
- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation leder till igenväxning av buskar och träd.
- Överbete. Alltför intensivt betetryck påverkar naturtypen negativt.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.
- Tillskottsutfodring av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.

- Utebliven störning i form av återkommande markomrörning vilket leder till urlakning av ytskiktet med sänkt pH och en förändring av floran som följd.
- Invasion av stora gräs, exempelvis knyllhavre.
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis skogsplantering, dikning och täktverksamhet.
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

Bevarandeåtgärder

- Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- Landsbygdsprogrammets (2007-2013) miljöersättningar innebär att jordbrukare kan få ersättning för skötsel av slåtterängar och betesmarker. Jordbrukare som uppfyller vissa generella skötselvillkor kan få ersättning för allmänna värden. Länsstyrelsen beslutar om vilka marker som därutöver kan få ersättning för skötsel av särskilda värden och fastställer skötselvillkoren i en åtagandeplan. Stöd för kompletterande åtgärder kan lämnas när natur- och kulturmiljövärdena kräver skötsel som lövtäkt, lieslätter eller efterbete. Dessutom finns ett projektstöd för restaurering av slåtterängar och betesmarker. Ersättning för vissa insatser kan också erhållas från Utvald miljö inom landsbygdsprogrammet.
- Information och rådgivning bedrivs bland annat inom landsbygdsprogrammets åtgärder för kompetensutveckling av lantbrukare inom miljöområdet. Länsstyrelserna ansvarar för den regionala verksamheten som omfattar kostnadsfri enskild rådgivning, kurser och fältvandringar.
- Ett åtgärdsprogram för sandstätt håller på att tas fram.
- Åtgärder för att uppnå miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap, Ingen övergödning och Ett rikt växt- och djurliv ökar möjligheten att uppnå gynnsam bevarandestatus för naturtypen.
- Enligt 7 kap 28 a § miljöbalken krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område.
- Genomförandet av Åtgärdsprogram för sandstätt.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#11

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1 och är en prioriterad naturtyp där.
- Regelverk som är särskilt viktiga för naturtypen är de som är knutna till naturliga fodermarker och jordbrukets miljöersättningar.

Bevarandemål, målbildindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#19

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljnings i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målbildindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målbildindikatorer.

Det finns bland annat manualer för Stränder och dyner, för Betesmarker och slåtterängar, för Flygbildstolkning och för olika artgrupper.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#19

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Tyler, T. (2003): Sandstjäppens status vårvintern 2003. Bot Not. 136(4): 1–22

Ekstam, U. & Forshed, N. (1992): Om hävden upphör. Kärlväxter som indikatorarter i ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Ekstam, U. & Forshed, N. (1996): Äldre fodermarker. Betydelsen av hävdregimerna i det förgångna, Målstyrning, Mätning och uppföljning. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Emanuelsson, U. & Johansson, C.E. (1987): Biotoper i det nordiska kulturlandskapet. Naturvårdsverket. Rapport 3556.

Götmark, F., Gunnarsson, B. & Andrén, C. 1(998): Biologisk mångfald i kulturlandskapet - Kunskapsöversikt om effekter av skötsel av biotoper, främst ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket. Rapport 4835.

Riksantikvarieämbetet. (1994): Skötsel av kulturvärden i odlingslandskapet. Faktabladserie.

Riksantikvarieämbetet. (1996): Odlingslandskapet - en lång markanvändnings historia.

Kontaktuppgifter

Anders Jacobson,
anders.jacobson@artdata.slu.se
018-67 24 79

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala